

Zorunlu Göç Zor(un)lu Kabul: Ceylanpınar Afgan Göçmenleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma

Yrd. Doç. Dr. Şevket ÖKTEN•

Özet

Tarihi süreç boyunca değişik nedenlerle meydana gelen zorunlu göç çok boyutlu bir olgudur. Zorunlu göçün birçok (hukuksal, sosyo-ekonomik ve politik) sonuçlarının yanı sıra kültürel sonuçları da vardır. Bu anlamda kimlik boyutu, zorunlu göçün değişmeyen bir niteliğidir. Gidilen yerlerdeki hâkim gruplardan etkilenen göçmenler, aynı zamanda gittikleri yerler üzerinde değişik düzeylerde ve şekillerde etkide de bulunurlar.

Çalışmamızda, zorunlu göç sonucu Ceylanpınar'a yerleştirilen Afgan/Özbek göçmenlerinin ilçe halkıyla ilişkileri, kimliklerini koruma ve kültürel yeniden inşa süreçlerianaliz edilmiştir.

Yerli ce mülteci iki grubun kolay kaynaş(a)madığı, diğer bir ifadeyle kaynaşma-bütünleşme yönünde iki tarafın da istekli davranmadığı saptanmıştır. Yerlilerden "farklı" ve "yabancı" oldukları inancının mültecileri içine kapatırken sosyal bütünleşmeyi de engelleyici rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler:Zorunlu göç, kimlik, mensubiyet, Afganistan, Özbek, Şanlıurfa, Ceylanpınar.

Forced Migration Forced Agreement: A Sociological Research On Afghani-Ozbeks Residing In Ceylanpınar (Şanlıurfa/Tr)

Abstract

Forcedimmigration, which seemed to have taken place due to different

• Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, sevketokten@gmail.com

reasons and in various forms throughout the history of humanity, is a multifaceted phenomenon. Beside its legal, socioeconomic and political consequences, it most probably has cultural consequences, too. Identity problem, with differing views and policies about how to handle it, is a permanent feature of forced migration. The immigrants are not only affected by the dominant groups in their new homeland but also affect their new homeland at different levels and in different forms.

After the forced migration, the Afghani-Ozbeks were allocated to Ceylanpınar city of Sanliurfa Governate. This study will focus on their relationship with the city folk vis-a-vis the process of preserving and rebuilding their identity and how and at what level their integration or membership was realized with them.

In conclusion, it was observed that both of these two groups, neither of which explicitly rejected the other, did not willingly opt for integration and unification. The belief of "distinctiveness" and "foreignness", coupled with a strong emphasis on membership, made the immigrant introvert, while the bold border lines drawn between the "other" precluded the social integration of the two groups.

Keywords: Forced migration, identity, membership, Afghanistan, Ozbek, Sanliurfa, Ceylanpınar.

1. Konu ve Amaç

Zorunlu göç çağlar boyunca var olmuş bir insanlık halidir ve bu olay değişik koşullar altında değişik siyasetlerle ele alınmaktadır. Ancak bu olgunun değişmeyen içeriği, devamlı değişen bir etiket ve kimlik sorununa dönüşmektedir (Buz, 2004: 30)

Zorunlu göç; sadece, hukuki ve sosyo-ekonomik, sonuçları olan bir olgu değildir; aynı zamanda, bireylerin beden ve ruh sağlığını da etkiler (Aker, 2006: 61). Çok boyutlu etkileri olan göç olgusunun en önemli bir boyutu da kimlikle ilgili olanıdır. Ulusal etnik, kültürel, diasporik ve bireysel kimlikler, içinde yaşanan toplumsal yapı içinde toplumsal diğer gruplar ile etkileşimde bulunurlar ve birbiri üzerinde karşılıklı etkilerler.

Böyle olmakla beraber daha çok toplumdaki azınlıkların, çoğunluk olan gruplara ekonomik, siyasal, kültürel, dilsel, dinsel açıdan uyuma zorlandığı söylenebilir. Buradan hareketle bu makalede, sayısal olarak azınlıkta olan Afgan Göçmenlerinin, ilçe toplumuyla dinsel, dilsel, etnik, vb. hangi

düzlemlerde ve nasıl bir aidiyet, bütünleşme sağladığı ele alınmakta ve göçmenlerin kendi kimliklerini koruma ve yeniden oluşturma süreçleri analiz edilmektedir

2. Yöntem

Göç hareketinin, birçok etmeni bünyesinde barından, çok boyutlu bir olgu olması dolayısıyla yerine göre nicel ve nitel araştırma teknikleri bir arada kullanılmıştır. Nicel veri tekniklerinden anket tekniği köyde erişilebilen bütün hane halkı reislerine (183 kişi) uygulanmıştır, nitel olarak da derinlemesine görüşme, odak grup görüşmesi gibi veri toplama tekniklerine başvurulmuştur. Anket verileri SPSS paket programına yüklenmiş, bu veriler araştırmanın amacına göre çeşitli istatistiksel teknikler kullanılarak değerlendirilmiştir.

3. Köyün Genel Özellikleri

Evren Paşa köyü, Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ile Viranşehir ilçeleri arasındaki yol üzerinde Ceylanpınar'ın 3 km. kuzeyinde, büyük kepez ile küçük kepez tepeleri arasında, büyük Kepez'in Ceylanpınar'a bakan cephesinde kurulmuş bir köydür.

1983 yılında yapılmaya başlanan ve 1986 yılından itibaren nüfusun yerleştirildiği evren Paşa Köyü'ndeki bütün yerleşim birimleri standart olup evler Doğu-batı ve Kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktadır. Evler iki katlı ve her katta 3 oda, 1 salon, mutfak, tuvalet ve banyodan oluşmaktadır.

Köyde iki ev birbirine yapışıktır ve evlere giriş kuzey-güney ya da doğu-batı yönünden sağlanmaktadır. Köyde toplam 215 konut, 0001 camii, 0001 okul, 0001değirmen ve 5 bakkal bulunmaktadır.

4. Demografik Özellikler

Araştırma bölgesi, devlet tarafından resmi olarak getirilen göçmenlerin yaşadığı bir köydür. 1982 yılından özellikle kendileri için hazırlanmış bu köyde son zamanlara kadar sadece Afgan göçmenleri yaşamaktaydı. Bu gün de büyük çoğunluğunu Afgan göçmenlerinin oluşturduğu köyde, Türkiyeli olanların sayısı (%2,7) oldukça sınırlıdır ve bunlar da büyük oranda köyde öğretmen, imam, kuran kursu hocası gibi köyde kamusal görev yapanlardır.

Köydeki göçmenlerin tamamına yakını (%95,6) devlet tarafından resmi olarak getirilenler oluşturmaktadır. Geriye kalan göçmenlerin yarısı (%2,2) iş nedeniyle ve diğer yarısı da (2,2) evlenme nedeniyle sonradan göç edenler oluşturmaktadır ki bunlar da daha önce gelenlerin akrabası/yakınıdır.

Göçmenlerin ezici çoğunluğu (%95,1) etnik köken olarak Özbek olduklarını beyan etmiştir. Fars etnik kökenine ait olanlar (%27) iken Tacik sadece (%5) oranında gözlenmiştir.

Doğum yerlerine bakıldığında, katılımcıların Bağlan (% 57,4), Kunduz (%23) ve Taklan (%12) olmak üzere çoğunlukla (%92,4) üç bölgeden oldukları anlaşılmaktadır. Çoğunluğu Özbek olan ve aynı bölgeden olanlar aynı zamanda birbiriyle akrabadırlar.

4.1.Cinsiyet ve Yaş Dağılımı

Görüşülenlerin çoğunluğunu (%86,3) erkekler oluştururken, kadınlar %13,7 oranında kalmıştır. Kapalı bit toplum yapısına sahip köyde, kadınlar tamamen erkeğe bağımlı ikincil bir konumdadır. Muhafazakâr yapıdaki köyde, kadınlar erkek/özellikle yabancı erkeklerle sınırlı derece olan ilişkilerinde oldukça çekingen bir tavır takınmaktadır. Bu anlamda araştırmada sınırlı da olsa görüşme imkânı sağlanan kadınlar ile daha çok bayan elemanlar aracılığı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Evde ve evin dışındaki alanlarda daha çok erkeğin görünür olduğu köyde bu anlamda erkeğin daha çok bilgi sahibi olduğu açıktır. Dolayısıyla erkeklerin daha fazla olması avantaj olarak değerlendirilebilir.

Görüşülen katılımcıların yaşlarına bakıldığında, toplanmanın daha çok 41-60 yaş aralığında olduğu gözlenirken görüşülenlerin yarıya yakını (%40,5) 40-50 yaş aralığında çıkmıştır. Özellikle 60 yaşından sonra oran iyice düşerken sadece 71-75 yaş aralığında tekrar yükselmektedir (%6). Hane reisleri ile görüşüldüğü için 20 yaşından küçük görüşmeciye pek rastlanılmamıştır. 21-25 yaş aralığında olanların oranı %2,2'dir. Rakamlara bakıldığında, görüşülenlerin çok büyük kısmının Ceylanpınar'da doğmamış, göç eden birinci kuşaktan insanlar oluşturmaktadır.

4.2. Eğitim

Eğitim düzeyinin en anlamlı göstergelerinden biri ve en alt düzeyi olarak okur-yazarlık oranının, araştırma köyünde oldukça düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların %71,6'sı okur-yazar değildir. İlkokul mezunu olan oranı 23,5, ortaokul mezunu %2,2 lise terk %1,6 ve

üniversite/yüksekokul mezunu olanların oranı ancak %1 oranındadır. Rakamlara bakıldığında, eğitim seviyesi yükseldikçe oranlar iyice düştüğü görülmektedir.

Eğitim seviyesinin çok düşük çıkmasının en temel nedeni şudur: Daha önce de belirtildiği gibi görüşülen katılımcıların büyük kısmı, göç eden birinci kuşak insanlardır. Geldikleri memleketlerinde eğitim görenler genellikle Arapça ve/veya Farsça eğitim veren medreselerde eğitim görmüş bu insanlar Türkçe okuma-yazma bilmemektedirler.

Yapılan görüşmeler ve edinilen bilgilere dayanarak katılımcıların eğitime yeteri kadar önem verdikleri söylenemez. İlköğretimden sonra öğrenim düzeyinin düşük olduğu köyde özellikle kız çocuklarının ilköğretimden sonra okula gönderme oranı son derece sınırlıdır. Hane halkı içinde yeralan çocukların öğrenim durumları, köy genelinde olduğu gibi, çocuklar arasında öğrenim düzeyinin düşüklüğünü sergilemektedir.

Araştırma köyünde, çeşitli nedenlere bağlı olarak okul çağında olup da okula gönderilmeyen çocuk sayısı yüksek bir oran teşkil etmektedir. Bu anlamda okul çağındaki okula gönderilmeyen çocuğu olduğunu belirten hane halkı reislerinin oranı %19,7 olarak bulunmuştur.

Okula gönderilmeyen çocuklar kız ve erkeklere göre farklılık göstermektedir. Başka bir ifadeyle, diğer alanlara bariz olarak görülen cinsiyet ayırımı, eğitim alanında da kendisini açıkça göstermektedir. Bu konudaki rakamlara bakıldığında okul çağında okula gönderilmeyen toplam çocukların (%19,7) büyük kısmını (%14,8) kız çocuklarının oluşturduğu açıkça görülmektedir.

4. 3. Sağlık

Araştırma köyünde, altyapı yetersizliği, çevre koşulları, temizlik ve beslenme alışkanlıklarının sağlık açısından elverişsiz bir konumda olduğu gözlenmiştir. Köyde beslenen hayvanlar, kurulduğu günden beri köy dışına atılmamış çöp yığınları ve çamur içindeki yollar da ayrıca sağlığı olumsuz etkileyen unsurlar olarak belirtilmelidir.

Bu durumdaki köyde, hane halkı reislerinin dörtte üçünden fazlasının (%76) hiçbir sağlık güvencesine sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Herhangi bir sağlık güvencesi olduğunu belirtenlerin %14,2'si SSK, %7,7'si yeşil kart ve sadece %5'i bağ-kurlu olduğu anlaşılmaktadır.

Hane halkı bireyleri hastalık durumunda öncelikle ve çoğunlukla (%93,4) en kolay ulaşılabilen, ilk kademe olan ilçe sağlık ocağına başvurmaktadır. Geriye kalanların %6'sı ildeki hastanelere ve sadece %5'i

ise ilçede özel doktora başvurmaktadır.

5. Aile Evlilik ve Akrabalık İlişkileri

5.1. Medeni durumu

Görüşülen hane reislerinin tamamına yakın kısmı (%96,7) evli olarak tespit edilmiştir. Geriye kalan az bir kısım ise (%3,3) eşi ölmüş olduğu için dul kalanlardır. Dışarıya büyük oranda kapalı olan köy de büyük oranda geleneksel toplum yapısı egemendir. Yapılan görüşmelerde kesinlikle tasvip edilmeyen boşanmanın köyde görülmediği belirtilmiş, ayrıca tarafımızdan da rastlanılmamıştır. Evli olan hane reislerinin büyük çoğunluğu (%97,3) tek eşli olarak gözlenmiştir. İki eşli olanların oranı %2,7 olarak tespit edilmiştir. İki den fazla eşi olana rastlanılmamıştır.

Genelde çok çocukluluk eğiliminin yüksek olduğu köyde, ailelerin ortalama çocuk sayısı 6'dır. Çoğunlukla 5-7 çocuk sahibi olan hane halkı reislerine bugünkü anlayışlarıyla kendileri için kaç çocuğun olduğu sorulduğunda, alınan yanıtlar bugün sahip oldukları çocuk sayısından pek de az olmadığı ortaya çıkmıştır.

Genel olarak, kendi düzeylerindeki bir aile için bugün sahip olunan veya daha fazla sayıda çocuğu uygun bulanların gerekçelerine bakıldığında, Allah'ın herkesin rızkını verdiği (%38,3) gibi kadercı bir tutum ile kalabalık ailenin daha güçlü olduğu (%33,3) geleneksel anlayışının temel gerekçe olarak öne sürüldüğü görülmektedir.

Yüksek doğurganlığın egemen olduğu köyde bu eğilimin özellikle erkek çocuğa duyulan gereksinmeden kaynaklandığı gözlenmiştir. Bu anlamda hane halkı reislerine ailede bir erkek çocuğun gerekli olup olmadığı sorusu sorulduğunda, erkek çocuğun gerekliliğini vurgulayanların çok yüksek çıkması da (%92,3) bu gözlemimizi doğrulamaktadır.

Çocuklar arasında görülen bu belirgin ayrım, çocuk sayısını arttırırken, kız çocuklarının statüsünde de belirleyici rol oynamaktadır. Kaldı ki bu ayrım sadece erkeklere özgü bir tutum değildir. Yapılan gözlemler ve görüşmelerden kadının aile içindeki konumunu pekiştirdiği ve kadının statüsünü de etkilediği için kadınlar tarafında da erkek çocuğun gereği vurgulanmaktadır.

Katılımcıların erkek çocuğun neden gerekli olduğuna ilişkin verdikleri cevaplara bakıldığında, bu gerekçelerin birbiriyle bağlantılı üç temel gerekçeden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır.

Bu gerekçeler içinde en öne çıkanı, geleneksel toplumda yaygın olarak görülen aile/soyun erkek çocuk aracılığıyla sürdürüleceği inancıdır.

Katılımcıların %35,5'i erkek çocuk soyu devam ettirmesini neden olarak ileri sürerken bu gerekçeyi %30,6 ile işlere yardımcı olması izlemektedir. Gerekçelerden üçüncüsü de yine geleneksel topluma özgü bir gerekçe olan erkek çocuğun ailenin gücünü arttırdığı inancıdır. Bu gerekçeyi neden olarak ileri sürenler ise %26,2'dir.

Yukarıda belirtilen nedenlere bakıldığında, geleneksel, ataerkil bir yapıya sahip olan köyde erkek çocuk merkezi bir konumdadır ve bu tutum da diğer alanlarda da açıkça görüldüğü gibi kadın-erkek statüsünü belirlenmesinde kilit bir rol oynamaktadır.

5.2 Evlilik

Köydeki evlilik biçimi de büyük oran da geleneksel toplumsal yapıya uymaktadır. Daha çok geleneksel toplumlarda daha çok görülen görücü usulüyle evlilik burada da çok yüksek bir oranda (%90,2) görülmüştür.

Nüfusun hızlı artışında rol oynayan etkenlerden biri olan evlenme yaşının düşüklüğü araştırma köyünde yoğun olarak görülmesi de, evlenme yaşının pek yüksek olduğu da söylenemez. Katılımcıların %41,5'i 15-21 yaşları arasında evlendiği görülmektedir. Buna 21-24 yaşları arasında evlenenler de (% 20,8) eklendiğinde toplam olarak katılımcıların %62,3'ü 15-24 yaşları arasında evlendiği görülmektedir.

Ülkemizin özellikle kırsal alanlarında daha yaygın olarak görülen bir uygulama olan başlık parası (evlilikte erkeğin ya da ailesinin gelin ailesine para ya da mal olarak yaptığı ödeme) araştırma alanında da yoğun olarak bir uygulama olarak görülmüştür. Hane reislerinin %79,8 gibi yüksek bir kesimi evliliklerinde karşı tarafa başlık parası olarak ödeme yaptıklarını bayan etmişlerdir.

5.3. Eşler Arasında Akrabalık Durumu

Aidiyet duygusunun yoğun olduğu, içe kapalı köyde akraba evliliği yaygın olarak gözlenmiştir. Hane reislerinin yarısından fazlası (%51,4) eşiyile akrabadır. Akraba olmayanların tamamına yakını (%45,9) aynı göçmen grubundadır. Afgan göçmeni olmayan yabancı ile evli olanların sayısı sadece %2,7'dir.

Akraba evliliklerinin yaygın olarak başvurulduğu ve önemsendiği köyde, çoğunlukla (%37,2) akrabalık bağlarını güçlendirdiği için bu evlilik türünün seçildiği ortaya çıkmaktadır. İnsanların kendilerini geçek ya da hayali akraba olarak gördüğü köyde, mensubiyet duygusunun yoğunluğu insanları "öteki"ne karşı dayanışmaya sevk etmektedir. Bu anlamda

insanlar önem verdikleri akrabalık bağlarının güçlenmesi için akraba evliliklerini önemli görmektedirler.

Yapılan görüşmelerde köy halkının genelinin etraftaki diğer toplumlardan birçok bakımdan farklı oldukları, dolayısıyla evlilik gibi birlikte yaşam durumlarında anlaşmanın zor olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla gelenek görenek bakımından aynı olan akraba ve/veya aynı grup göçmen ile yapılacak olan evliliklerin daha sağlam olacağı düşünülmektedir. Bu anlamda görüşülenlerin %13,7'si akraba evliliklerinin daha sağlam olduğu için önemli görmektedir.

Büyük çoğunluğu (%97,3) akraba ve/veya aynı Afgan göçmeni grubundan evli olan hane reisleri, söz konusu çocuklarının evliliği olunca da büyük oranda Afgan göçmeni olmasına dikkat edeceğini belirtmiştir. Fakat rakamlara bakıldığında, hane reislerinin kendi evliliklerinde akraba ve/veya Afgan göçmeni ile evlenme konusunda saptanan yüksek oran çocuklarının evliliklerinde nispeten düştüğü gözlenmektedir. Hane halkı reislerinin % 65,5'i çocuklarını Afgan göçmeni ile evlendirmeye dikkat ettiğini ifade etmiştir. Çocuklarını evlendirirken Afgan göçmeni olmasına dikkat etmediğini belirtenler ise %34,5 olarak bulunmuştur.

Çocuklarını evlendirirken Afgan göçmeni olmasına dikkat edenlerin bu konuda ileri sürdükleri nedenlere bakıldığında, daha önce söylenenleri doğrulayan sonuçlar ortaya konmuştur. Aidiyet duygusu yüksek olan köyde, sürekli bir şekilde soyun, geleneklerin, kültürün yok olacağı kaygısının öne çıktığı gözlenmektedir. Yerleştirildikleri ilçeyle sosyal bakımdan ilişkilerinin de sınırlı olduğu saptanan insanlar kendilerinin çok farklı olduğunu, kendileriyle başkalarının anlaşmasının zor olduğunu ve girilen ilişkilerde kendi kültürlerinin değişeceği korkusu taşımaktadır.

Bu kaygının diğer insanlarla olan sosyal bütün ilişkilere yansıdığı görülmektedir. Aidiyet duygusuna aşırı vurgu diğer insanlarla ilişkilerde "öteki"leştirmeyi önemli bir araç olarak öne çıkartmaktadır.

6. Kimliği Korumanın Temel Araçları

6.1. Dil

Kendi vatanlarında başka yerde yaşamak zorunda olan gruplar, yabancı oldukları yerlerde kendilerine kalıcı bir kimliklenme sağlayan dillerine sıkı sıkı sarılma eğilimi gösterirler.

Bu bağlamda, köyde insanların anadillerini ne ölçüde konuşabildiklerine baktığımızda, anadili Türkçe olmayanların tamamı anadillerinin rahat bir şekilde konuşabildiğini belirtmiştir. Başka gruplar ile sınırlı ilişki geliştiren, kapalı ve aidiyet duygusunun yoğun olarak yaşandığı araştırma köyünde insanlar günlük yaşamın her alanın birbirleriyle anadilleriyle konuşmaktadırlar. Bilinçli olarak yaptıkları bu davranış anadilin kuşaktan kuşağa aktarılarak unutulmasını engellemektedir.

Dil bir iletişimi aracı olduğu gibi, bir toplumun maddi ve manevi kültürel değerlerinin kuşaktan kuşağa aktarma aracıdır. Diğer bir ifadeyle, herhangi bir kültürün varlığını koruması dinli koruması ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, araştırma köyünde anadilin konuşulma düzeyinin (%100) kapalı ve tutunum düzeyi yüksek olan toplumsal yapıya uygun olarak şekillendiği görülmektedir.

Köyde görüştüğümüz insanların anadili konuşmanın önemine ilişkin verdikleri cevaplara bakılarak, görüşülenlerin çoğunluğunun kimliklerini koruma noktasında dilin öneminin farkında olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%70,5) anadili çok önemli bir konu olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların %13,1'i kendi aralarında yeterince konuştuklarını belirtmiş %10,4'ü ise hangi dili konuştuğunun pek önemli bir konu olmadığını değerlendirmiştir. Görüşülenlerin bir kısmı ise (%6,4) buraya göçtükten sonra anadilin pek önemi kalmadığını ifade etmiştir.

6.2. Gelenek Görenekler

Diğer gruplardan farklı olduklarını sürekli yineleyen grupta otantik kültürün kaybolma korkusu, kültürün elden geldiğince değişime uğramaksızın uygulanması ve bu yolla kuşaktan kuşağa aktarılmasını olanaklı kılmaktadır. Bu bağlamda, göçmen grubun üyeleri, buldukları yörede birer yabancı oldukları gerekçesiyle, kendilerine kalıcı bir kimliklenme sağlayan değerlerine, dillerine ve kültürlerine sıkı sıkı sarılma eğilimi gösterdikleri görülmektedir.

Bu anlamda, köydeki insanların giyim-kuşam konusundaki davranışları güzel bir örnek teşkil etmektedir. Türkiye'ye gelmeleri çeyrek bir asır olmasına rağmen, özellikle birinci kuşa erkek ve kadınların çok büyük oranda memleketlerinde giydikleri yöresel kıyafetleri hayatın her alanında giymeye devam etmektedir. Bu kıyafetlerin memlekette tedarik edildiği de göz önüne alınırsa, bu konuda gösterilen çaba daha da iyi anlaşılacaktır.

Hane reislerinin Ceylanpınar'a göçtükten sonra giyim kuşamlarındaki değişimin niteliğine bakıldığında; yaşa ve cinsiyete göre önemli

değişiklikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Hane reislerinin yarısına yakın bir kesimi (%48,1) erkeklerin kılık kıyafetinde hiçbir değişme olmadığını belirtirken, %36,6'sı ise çok az bir değişme olduğunu ifade etmiştir. Hane reislerinin %15,3'ü ise tamamen değiştiğini iddia etmiştir.

Hane reislerine göre kadınların giyiminin daha az bir değişime uğramış olduğu anlaşılmaktadır. Hane reislerinin %56,3 'ü kadınların giyiminde hiçbir değişme olmadığını, %36,6'sı ise çok bir değişim olduğunu ifade etmiştir, tamamen değiştiğine inananların oranı %7,1 ile erkeklerin yarısı kadardır.

Çoğunluğu Türkiye'de doğan çocukların giyim-kuşamındaki değişime baktığımızda, hane reis ve eşlerine göre çocukların giyimindeki değişim daha belirgin olarak görülmektedir. Aslında aradan geçen zaman, burada doğan çocukların okulda önlük ve pantolon giyme mecburiyeti göz önüne alındığında, çocukların giyiminde bile geleneksel kıyafetler lehine bir direnmeden bahsedilebilir. Gerçekten Hane reislerinin %58,5'i çocuklarının giyiminin tamamen değiştiğini belirtmiştir. Diğer taraftan hane halklarının %31,1'i çok az bir değişme olduğunu ve %10,4'ü ise hiçbir değişme olmadığını belirtmiştir.

İlçeyle sosyal ilişkileri sınırlı ve içe kapalı olan köyde kültürel etkilenme olsa da geleneklerin korunması noktasından büyük bir çaba gösterildiği görülmektedir. Türkiye'ye 20 yıldan fazla bir süredir gelen göçmenler, büyük oranda (%83,6) düğünlerini memleketlerinde olduğu gibi gerçekleştirmeye etmektedirler. Büyük oranda memleketlerinde olduğu gibi gerçekleştirilen bu düğünlere katılanlar da çoğunlukla (%59,6) Afgan göçmenidir.

Edilen gözlemlere dayanarak düğünlerin yukarıda belirtilenlerde daha fazla kapalı bir şekilde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Aile içinde gerçekleştirilen, kadın ve erkeklerin ayrı ayrı eğlendiği düğünlerde Afgan göçmeni dışında insanların katılımı son derece sınırlıdır

Köyde kış ve yaz aylarında en çok tüketilen yemeklere bakıldığında, hane halklarının memleketlerindeki beslenme alışkanlıklarında büyük oran burada da devam ettirdikleri anlaşılmaktadır. Köydekilerin neredeyse tamamı (%98,4) kış aylarında, yöresel bir yemek olan en çok Özbek pilavını tüketmektedir. Yaz aylarında en çok tüketilen yemekler bakıldığında, Özbek pilavının yazın da önemli oranda (%14,8) yendiği görülmektedir. Büyük oranda sebzeçilikle uğraşan köyde, kendi sebzeleri çıkmaya başladıktan sonra sebze yemekleri yeme oranı (%65,6) yükselmektedir

Araştırma köyünde din ile berber gelenek, töre alışkanlıklar önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu gelenekler bireylerin davranışlarının çoğunda

belirleyici bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra bu gelenekler toplumsal yaşamda karşılaşılan sorunlar karşısında çeşitli çözüm ve öneriler sunmaktadır.

Bu anlamda, toplumsal değişme etkenlerine karşı özellikle gençlerin gelenekleri öğrenilmesi ve yaşatılması konusundaki çabaları hane reislerinin yarısından fazlası (%55,2) tarafından yeterli düzeyde görülmektedir. Gençlerin gelenekleri yeterince bilmediğini savunan hane reisleri ise, genelde buraya göç ile birlikte gençlerin karşılaştığı yeni koşullar ve burada yeterince uygulama şansının olmaması önemli nedenleri ileri sürmektedir.

7. Sosyo-Politik İlişkiler

Köyde gerektiğinde insanların büyük oranda (%68,3) evinde bir araya geldiği köy muhtar, büyük oranda (%84,2) köyde önemli bir otorite olarak da görülmektedir. Ayrıca, yaşlılar (%7,7), hoca-imam (%6) ve bir modern otorite kaynağı olarak öğretmen (%2,2) köyde diğer otorite kaynakları olarak öne çıkmaktadır.

Geleneksel bir özelliğe sahip araştırma alanında birincil ilişkiler hakimdir ve toplum yapısı büyük oranda danışma ve yardımlaşmalı bir özellik taşımaktadır. Genelde aralarında hısımlık ya da akrabalık ilişkileri bulunan birey ve aileler karşılaştıkları sorunları kendi aralarında ve çoğunlukla geleneksel mekanizmalarla çözmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda, karşılaşılan sorun ve güçlüklerin çözümüne dair başvurulan yardım ve danışma mercileri, aynı zamanda toplumun otorite yapısı hakkında da bilgi verir.

Yukarıda köyde kimin sözü geçtiğine paralel olarak anlaşmazlıkların nasıl/kimin çözdüğü de köylerin otorite ve önderlik yapısı hakkında bilgi vermesi anlamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Burada da bir önceki tabloya benzer durum karşımıza çıkmaktadır. Yine hane reislerinin yarısından fazlası (%62,3) anlaşmazlıkların muhtar tarafından çözüme kavuşturulduğu yönünde görüş belirtmiştir.

Kaymakam çözer diyenlerin oranı (%33,3) ikinci sırada ve “mahkemeye başvurulur” diyen hane halkları oranının %2,7 ile üçüncü sırada gelmektedir. Hoca-imam çözer diyenlerin oranı %1,1, yaşlılar çözer diyenlerin oranı yine %5 gibi düşük seviyede gözlenmiştir.

İlçedeki halkıyla entegrasyonun sınırlı bir düzeyde geliştiği köyde, hane reislerinin önemli bir kısmının (%25,1) ancak zorunlu hallerde, önemli bir kısmının ise (%15,8) ilçe insanlarıyla hiç görüşmediği ortaya çıkmıştır. Bazı

tanıdıkları ile ara sıra görüşenler de (%42,6) eklersek köy halkı ile ilçe insanları arasındaki ilişkinin sınırlılığı daha net olarak anlaşılacaktır. Daha önce de çeşitli vasilerle belirtildiği gibi, yoğun bir aidiyet duygusuna sahip köyde “biz” ve “öteki” kavramı ilişkilerde yayın araç olarak kullanılmaktadır.

Televizyon izleme oranının yüksek olduğu köyde, genellikle haber/tartışma programları tercih edilmektedir. Dolayısıyla hane reisleri dünya ve Türkiye’deki gelişmeleri büyük oranda TV aracılığıyla takip etmektedir.

Geçen seçimlerde oy kullananlarının (%82,5) oranında olduğu köyde, oy kullan(a)mayanların oranı %17,5 olarak gözlenmiştir. Yapılan görüşmelerde oyunu kullanmayanlar sonradan Türkiye’ye gelip henüz vatandaşlığına geçmeyenler, yaşlı ve çoğunlukla kadınlar olduğu anlaşılmıştır. Çoğunlukla ailece ortak karar vererek oy kullanan köyde, dışıma merci olarak en fazla aile büyükleri gösterilmektedir.

Araştırma köyü, geniş ölçüde içe kapalı ve geleneksel bir yapılanmanın etkin olduğu toplulukların yaşadığı bir alan olarak son derece sınırlıdır. Geleneksel toplumlarda kurumların yazılı olmayan geleneksel mekanizmalara göre işleme özelliği, kırsal alanda daha belirgindir. Buralarda toplumsal amaçlar ve ihtiyaçlar, modern örgütler aracılığıyla değil, aile ve/veya aşiret içinde karşılama yoluna gidilir. Bu anlamda, köylerde dernek, vakıf, sendika vb. modern örgütlere ve örgüt üyeliklerine çok seyrek bir oranda rastlanılır. Hane reislerinin %95,5’i hiçbir örgüte üye değilken, %3,8’lik en yüksek oranla siyasi partiye üye olduğunu belirtenler gelmektedir. Başka üyeliklerde oranlar oldukça düşmektedir. Hane halkı reislerinin %1,1’i bir vakıfa üye iken sadece bir derneğe üye olduğunu belirten hane halkı reislerinin oranı ise sadece %%,5 ile en düşük bulunmuştur.

Örgütlenmenin sınırlı olduğu köyde, siyasi eğilimler açısından uyuma bakıldığında, önemli oranda (%32,8) tam bir uyum olduğu ve genelde (%44,3) büyük ayrılıkların olmadığı gözlenmiştir. Hane reislerinin %10,9’u herkesin siyasi kararlarında serbest olduğunu belirtirken, köyde insanlar arasında ayrılıklar olduğunu savunanların %8,7’si büyük ayrılıklar olduğunu %3,3’ünün ise bu ayrılıkların çok büyük olduğunu belirtmiştir.

Köydeki gözlemlerimiz ve alınan diğer yanıtlara dayanarak “biz” duygusunun kuvvetli olması köyü içe kapalı bir yapıya büründürmüştür. Bu bağlamda “öteki” kavramı hane reislerinin diğer insanları değerlendirmelerinde çokça başvurulan kilit bir kavram haline getirmiştir. Dolayısıyla uzun bir süredir gelmelerine rağmen ilçe insanlarıyla ilişkilerin

sınırlı olduğu ve entegrasyonun zayıf olduğu gözlenmektedir.

Bu bağlamda ilçe toplumsal-siyasal yaşamında alınan kararlarda etkilerinin ne olduğuna ilişkin verilen cevaplar ve edinilen gözlemlerde, köy halkının bu konularda neredeyse hiçbir etkisinin olmadığı anlaşılmıştır. Bunun en önemli sebebi ise, kendilerini ilçeye ilçe insanlarını da kendilerine yabancı gören bu insanların, kendilerini yaşadıkları ilçeye ait olarak görmedikleri anlaşılmaktadır.

Gerçekten hane halkı reislerini yarıdan fazlası (%53) yabancı oldukları için kararlara dahil edilmediklerini, %15,3'ü de yabancı oldukları için kendileri katılmak istemediklerini ifade etmiştir. Görüşülenlerin %1,6 sı burasının kendi yerleri olmadığını belirterek biz ve öteki ayrımı yapmaktadır.

8. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Dağılmak, yayılmak anlamına gelen ve Yunanca bir sözcük olan diyaspora için zorunlu göç temel kıstastır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bu makalenin konusu olan Özbekler de savaş nedeniyle anavatanlarından farklı yerlere dağılmak, iltica etmek zorunda kalmış ve bu şekilde yurtsuzlaşmış bir modern diyaspora grubu olarak değerlendirilebilir.

Diyasporik kimlik iki farklı eksen üzerinde inşa edilir; evrensel eksen ve tikel eksen. Evrensel eksen, anavatan ile diyaspora arasındaki iletişimi, ulaşımı ve etkileşimi ifade eden, küreselleşme ile maddi bir gerçeklik kazanan alanı ifade eder. Tikel eksen ise, diyasporik öznenin otantik, geleneksel ver ulusal olanın yüceltildiği eksendir. Bu eksende, anavatana ilişkin özlem özel bir öneme sahiptir. Anavatan konusunda kuşaktan kuşağa devam eden efsaneler, söylenceler, diyasporada özne tarafından yeniden işlenerek hayali vatanların oluşmasını sağlar (Kaya, 2005: 226).

Dünyanın küçüldüğü, görsel ve işitsel yayın organlarının geliştiği çağımızda, anavatana ait sözler, imgeler, efsaneler, şarkı ve öyküler bu aygıtlar aracılığı ile genç kuşaklara ulaştırılarak Özbek kimliğinin yeniden kurulması sağlanmaktadır. Araştırma köyünde çoğunluğu Türkiye'de doğmuş olan ikinci kuşak gençlerin, Özbek kimliğine ait imgeleri öğrenme, sahiplenme ve sürdürme konusunda gösterdikleri duyarlılık bu anlamda değerlendirilebilir.

Anavatanlarından uzakta yaşayan grupların en temel özelliklerinden biri, göç ile birlikte getirdikleri bazı değerler ile dilin, ritüellerin ve efsanelerin değişmeksizin yüzlerce yıl aynı kalmasıdır. Bu tür gruplarda, otantik kültürün diyasporada kaybolacağı şeklindeki korku, kültürün

değişime uğramaksızın kuşaktan kuşağa aktarımını daha olanaklı kılar. Ayrıca, bu tür grupların üyeleri, buldukları yörede birer yabancı oldukları gerekçesiyle, kendilerine kalıcı bir kimliklenme sağlayan ve onlardan sökülüp alınamayacağına inandıkları değerlerine, dillerine ve kültürlerine sıkı sıkıya sarılma eğilimi gösterirler. (Ayhan Kaya, Türkiye'deki ÇerkezDiyasporası: Diyasporada Kültürel Tözün yeniden Üretimi, Türk(iye) Kültürleri 239).

Bu açıdan bakıldığında Araştırma köyünde, anadilin öğrenilmesinden konuşulmasına, yeme içmeden giyim kuşama kadar birçok alanda insanlar anavatanlarında getirdikleri özelliklerini yoğun olarak devam ettirmektedirler. Hane reisleri ve çocuklarının tamamı anadillerini rahatça konuşabilmekte, özellikle birinci kuşak bireylerde giyim-kuşam nerdeyse hiç değişmeden devam ederken, okula devam eden çocuklarda ise kısmı bir değişim yaşandığı gözlenmektedir.

Yerel bir yemek olan Özbek pilavı kış aylarında daha yoğun olmak üzere çok tüketilirken, içecek olarak ise memleketten getirilen yeşilyaygın ve yoğun olarak tüketilmeye devam edilmektedir.

Yöredeki diğer gruplar ile göçmen grubu arasında sosyal bakımdan ilişkilerin yince gelişmemiş olması, gruplar arasında önyargıların gelişmesine neden olan bir zemin oluşturmaktadır. Örülen bu duvarlar ise gruplar arasında evlilik, dostluk vb. birçok alanda sağlıklı bir ilişkinin gelişmesini engellemektedir.

Araştırma köyündeki bireylerin yöredeki insanlar ile ilişkilerinde bunu çok açık bir şekilde görmek mümkündür. Sınırlı da olsa Türkiye'den başka etnik gruplardan kız alan Özbek göçmenler arasında, aradan geçen bunca zaman rağmen, diğer gruplardan birine kız vermiş olana rastlanılmamıştır. Araştırmanın sürdürüldüğü dönemde, Hatay'da bulunan Afgan göçmenlerinden bir kızın yöredeki bir Türk genci tarafından kaçırılmış olmasını göçmenler yas tutarak protesto etmişlerdir. Gösterilen tepki, bireylerin bu konudaki katı tutumlarını göstermesi açısından manidardır.

Gruplar arasında sadece evlilik konusunda değil, gündelik ilişkiler dahil sosyal/politik ilişkiler de son derece sınırlıdır. Hane reislerinin ilçedeki halkla ilişkilerine baktığımızda, ilçe halkıyla bütünleşmenin sınırlı bir düzeyde kaldığı anlaşılmaktadır.

Hane halkı reislerinin önemli bir kısmı (%25,1) ancak zorunlu hallerde görüştüğünü, önemli bir kısmı ise (%15,8) ilçe insanlarıyla hiç görüşmediğini ifade etmiştir. Bazı tanıdıkları ile ara sıra görüşenler de (%42,6) eklersek köy halkı ile ilçe insanları arasındaki ilişkinin sınırlılığı daha net olarak anlaşılacaktır.

İlçeyle sosyal ilişkileri sınırlı ve içe kapalı olan köyde kültürel etkilenme olsa da geleneklerin korunması noktasından büyük bir çaba gösterildiği görülmektedir. Türkiye'ye yirmi yıldan fazla bir süredir gelen Özbekler, büyük oranda (%863,6) düğünlerini memleketlerinde olduğu gibi gerçekleştirmeye etmektedirler. Büyük oranda memleketlerinde olduğu gibi gerçekleştirilen bu düğünlere katılanlar da çoğunlukla (%59,6) Afgan göçmenidir.

Edilen gözlemlere dayanarak düğünlerin yukarıda belirtilenlerde daha fazla kapalı bir şekilde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Aile içinde gerçekleştirilen, kadın ve erkeklerin ayrı ayrı eğlendiği düğünlerde Afgan göçmeni dışında insanların katılımı son derece sınırlıdır

Köy halkının Ceylanpınar ile ilgili sosyal/siyasal yaşam ile ilgili alınan kararlaraneredeyse hiç yoktur. Bunun en temel sebebi Özbeklerin kendilerini yabancı görmesi, buraya ait hissetmemesidir. Bir diğer ifade ile, kendilerini ilçe halkına, ilçe halkını da kendilerine yabancı gören bu insanlar, kendilerini yaşadıkları ilçeye ait olarak görmedikleri anlaşılmaktadır.

Gerçekten hane halkı reislerini yarıdan fazlası (%53) yabancı oldukları için kararlara dahil edilmediklerini, %15,3'ü de yabancı oldukları için kendileri katılmak istemediklerini ifade etmiştir. Görüşülenlerin %1,6 sı burasının kendi yerleri olmadığını belirterek "biz" ve "öteki" ayrımı yapmaktadır. Diğer taraftan önemli bir kesim (%16,9) fiziksel olarak uzaklığı bir neden olarak ileri sürerken, % 13,1'i de sayısal olarak azınlıkta olmalarını neden olarak göstermektedir.

Diğer gruplar ile girilen ilişkilerde otantik kültürün kaybolmaması yönünde gösterilen hassasiyet, anavatanlarında uzakta yaşayan grupların en temel bir özelliğidir. Aycıca, "biz" kavramına yapılan aşırı vurgu, grubun dışındaki herkesi "öteki"leştirerek, içe doğru bir kapanmayı yaratmaktadır.

Bu özelliği ile klasik diasporik grupların özelliğini yansıtan Özbekler, klasik diyasporaların en belirgin özelliği olan, sürekli bir anavatana yönelik geri dönüş eğilimini taşımamaktadırlar. Görüştüğümüz insanların büyük çoğunluğu (%94,5) yaşadıkları yerden başka bir yere göç etmeyi düşünmemektedir. Başka bir yere göç etmeyi düşünenlerin oranı %5,5 olarak gözlenmiştir.

Gözlemler ve yapılan odak grup görüşmelerinde insanların dışarıyla ilişki kurmada çekingen davrandığı görülmektedir. Birinci kuşak bireylerde çok belirgin olarak bu tutum gençlerde de büyük oranda fark etmemektedir.

İstanbul’da çalışan gençlerle yapılan görüşmelerde de bu tutum belirgin bir şekilde gözlenmektedir. Büyük şehirlere çalışmaya giden evli gençlerin içinde eşini beraberinde götürene rastlanılmamıştır. Tamamı Türkiye’de doğmuş, Türk okullarında okumuş bu gençlerin hiç birisi çalıştığı veya bir yere göç etmeyi düşünmemektedir. Bunun nedeni sorulduğunda, çoğunluğunun “biz” ve “öteki” temelinde açıklamalar yaptığı görülmüştür. Çoğunluğunun “kendilerinden” olduğu bu köyde, dayanışmanın yoğun olduğunu, burada kültürlerini rahatça ifade yaşadıklarını belirten gençler, başka yerlerde kendileri için yaşamın zor olduğunu beyan etmişlerdir.

Edinilen gözlemlere göre, anavatanlarına geri dönmeyi pek düşünmeyen Özbek’ler, buldukları köyden başka bir yere de göç etmeyi pek düşünmemektedirler. Gözlemlerimizde sadece birinci kuşaktan insanlar değil, Türkiye’de doğmuş, burada okumuş ve çoğu anavatanları hiç görmemiş gençlerin de otantik kültürün devamı ve yeniden kurulması noktasında olduğu kadar, yöredeki diğer gruplar ilişki geliştirme noktasında yaşlılardan pek farklı düşünmediği gözlenmiştir. Yöredeki diğer gruplardan insanlar ile ilişkileri sınırlı ve onlar da, başka gruplardan evlenmeye pek sıcak bakmaz iken özellikle Özbek kızlarının başka gruptan insanlar ile evlenmelerine çok daha mesafeli yaklaşmaktadır.

Sonuçta, birbirini açıkça reddetmeyen iki grubun kolay kaynaş(a)madığı saptanmış, kimliklerin farklı olduğu ve güçlü bir aidiyet vurgusu ile çizilen sınırların güçlendirildiği, bir diğer deyişle güçlü bir sosyal bütünleşmenin gerçekleşmesinin engellendiği görülmüştür.

Kaynakça

AKER, A. T. , (2006), Ruhsal Süreçler Açısından Zorunlu Göç ve Yerinden Edilme, *Zorunlu Göç ile Yüzleşmek*, Tesev yayınları, İstanbul.

BUZ, S.,(2004), *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul: Mültecilik*, SGDD Yayınları, Ankara,

GÜN, Z. , (2001), Göç ve Ruh Sağlığı, *Türkiye’de İnsan Hakları Hareketi Konferansı*, TİHV, Ankara,

KAYA, A. ,(2005) Türkiye’de Çerkez Diasporası: Diasporada Kültürel Tözün Yeniden Üretimi, Türk(İye) Kültürleri, Der: Gönül Putlar, Tahire Erman, Ankara Kültür Araştırmaları Derneği:

OKÇAY, H. , (1997), İzmir Sefarad Musevileri: Azınlık Kimliğinin Sosyolojik Değerlendirmesi, *Cumhuriyet, Kimlik ve Demokrasi*, Bağlam Yayınları, İstanbul.